

Rok 1978 jako bod obratu

Výročí let 1918, 1948 a 1968 na půdě exilového Opus bonum

[...] v malé obci Franken se stalo něco, co bylo do té doby nemyslitelné. V neděli v místním kostele se ve výroční den komunistického puče v únoru 1948 odehrála zcela neuvěřitelná věc: kostel byl plný českých exulantů ze všech koutů západní Evropy i z Ameriky. U oltáře promlouval český kněz, benediktinský opat Anastáz Opasek a před ním klečel bývalý tajemník ÚV KSČ z roku 1968 Zdeněk Mlynář, který se v 50. letech, když byl Opasek v komunistickém vězení, cítil být coby komunistický svazák naopak na vrcholu dějin. Oba vyhnala do exilu sovětská okupace v roce 1968. Pro Opaska to bylo jen potvrzení dosavadního vývoje, zatímco pro Mlynáře pád ze slonovinové věže do tvrdé reality...¹

V roce 1972 byla ve Frankfurtu nad Mohanem, v tehdejší západní Německu, založena jedna z nejpozoruhodnějších exilových organizací nazvaná Opus bonum (OB) podle Dobrého díla – edičního počínu nonkonformního staroříšského katolického intelektuála a vydavatele Josefa Floriana.² U jejího zrodu stály dvě katolické osobnosti a političtí vězni: teolog Vladimír Neuwirth (1921–1998), kterého komunisté zatkl v roce 1961 za organizování podzemních duchovních seminářů a drželi ho ve vězení až do dubna 1968, tedy ještě tři měsíce po začátku Pražského jara, a břevnovský opat Anastáz Opasek (1913–1999), který v komunistických žalářích strávil ještě delší dobu – v roce 1949 byl zatčen

a odsouzen na doživotí a propuštěn až po dlouhých jedenácti letech. V době uvolnění v roce 1968 odjeli oba na studia do ciziny, a když po sovětské okupaci v srpnu téhož roku spadla klec a pražská vláda jim odmítla prodloužit na Západě pobyt, zůstali v exilu.

Ani ve svobodném světě ale neměli na růžích ustláno: celá jejich následná existence byla bojem o uznání jejich pojetí angažmá křesťana ve veřejném životě a světě – boj o uznání na jedné straně v církevním prostředí, které se svou dvoutisíciletou zkušeností a uvažováním v řádu staletí vždy podezřívavě hledí na jakékoli novoty, a na druhé straně v přecitlivělém prostředí čs. exilu, plném jak nezištné snahy pomoci „české věci“, tak i nejrůznějších nenaplněných ambicí, podezřívání, závisti a všeho toho, co vypluje na povrch mezi lidmi v nepřirozené situaci vyhnanství.

Ohledně vztahu k církvi šlo o to, zda je možno Opus bonum považovat za organizaci, která působí v církevním rámci, a má tedy právo čerpat na svou činnost církevní prostředky, anebo je to soukromá iniciativa, která se musí o svou existenci postarat sama. Pastorační mezi krajany žijícími v NSR měla ovšem na starosti Česká duchovní správa (ČDS), která v OB viděla konkurenci a žádala, aby se začlenilo pod její křídla – pokud chce dosáhnout na církevní příspěvek.

To bylo pro vedení OB nepřijatelné – ztratilo by tak smysl své existence, tedy fungovat jako otevřená (křesťanská) platforma pro kulturní dialog napříč exilem: ani ne tak mezi věřícími

jako spíše s nevěřícími. OB bylo v tomto smyslu obviňováno, že chce pod církevním pláštěm dělat politiku.

Šlo od samého začátku o nedorozumění, s kterým byla ovšem spojena existenční otázka organizace. Činnost Opus bonum byla de facto také pastorační (viz úvodní „motto“ tohoto článku), ale jiného druhu, než jakou vykonávala tradiční církevní správa, v tomto případě ČDS. Ze strany představitelů OB to byla snaha představit církev z jiného úhlu pohledu, jako místo k diskusi o „české otázce“, což nemohlo předem odrazovat ani ty nejzavilejší ateisty – snaha ukázat, že křesťané nejsou dogmatici či uzavřená sekta, ale že dokáží moderovat celoexilovou diskusi s nevěřícími, dokonce i s těmi, kteří by mohli v některých křesťanských konzervativcích vzbuzovat zásadní odpor. Neznamenal to ovšem ústup od křesťanských zásad. Naopak. Pastorační OB byla jakoby neviditelná, ale o to účinnější. Kritici, kteří vyčítali OB, že je institucí, která má světské cíle, se mýlili.

In media res

Zápas o postavení OB a zajištění jeho existence trval několik vyčerpávajících let a nebyl prost podpásových osobních útoků a zákulisních jednání. Že Opus bonum tyto porodní bolesti překonalo a zároveň udrželo společenství různorodých individualit pohromadě a přivedlo jej k plodné spolupráci, za to bezpochyby vděčilo opatu Anastázi Opaskovi – jeho neobyčejné trpělivosti, neústupnosti i vytrvalosti ve „věcech veřejných“

1 Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP), f. Anastáz Opasek, Vyjádření Oty Filipa, cit. dle Tätigkeitsbericht für das Jahr 1978, německy psaný devítistránkový tiskopis pro účely vyúčtování Německé biskupské konference, datovaný 30. 4. 1979.

2 Staroříšský vydavatel, překladatel a editor Josef Florian (1873–1941) vydal přes čtyři stovky titulů světové i domácí literatury, svými životními postoji a vydavatelskou činností ovlivnil celou řadu autorů, básníků, spisovatelů, myslitelů a přispěl tak k rehabilitaci katolictví jako zásadní duchovní a kulturní síly.

Anastáz Opasek s farníky z Břevnova ve 40. letech

Foto: LA PNP

a na druhé straně jeho schopnosti jednat s lidmi nejrůznějšího naturelu a brát je takové, jací jsou: se všemi jejich poklesky a slabostmi, nezatravovat nikoho předem, nevylučovat ho.

Opasek neútočil na „hradby nepochopení“ přímo, bezhlavě, ale vždy s rozmyslem, který byl bezpochyby podepřen každodenní modlitbou. Za to však útočil neúnavně: tlačil věci k „dobrému dílu“ neustále. Svou připraveností znovu si sednout k jednacímu stolu, třeba i přes nespravedlivé nebo i zlovolné útoky vůči jeho osobě, nakonec dosáhl svého: *Opus bonum* fungovalo nezávisle na církevních strukturách, a přitom čerpalo peníze z církevních fondů. Zvrátit postoj církve v duchovních otázkách se podařilo jen málo světcům. „Zvítězit“ i ve věcech materiálních byl „zázrak“, který by se měl připsat k případnému svatořečení břevnovského opata, což můžeme brát jako vtip, ale také nemusíme...

Opus bonum pochopitelně neexistovalo na úkor církve, naopak:

po vzoru II. vatikánského koncilu se jí snažilo představit jako instituci, která se nebojí stát uprostřed kulturních, sociálních, politických, ekonomických problémů doby a hledat či mít připravenou odpověď i na ty nejaktuálnější otázky současnosti, a to právě z hlediska dvoutisícileté zkušenosti církve s lidskou společností a s bytostí zvanou člověk.

Tento obecný (tedy v původním slova smyslu katolický) zájem Opasek propojoval s konkrétním lidským společenstvím, ve kterém vyrostl a v němž se utvářel i jeho pohled na svět, ne aby snad onu *obecnost* zmenšil či omezil, ale naopak, aby národní společenství k *obecnosti* či *universalitě* pozvedl, zasadil je do „dějin“. Byl to křesťan a zároveň i český vlastenec, který měl hluboký, niterný zájem o českou kulturu, v tom nejširším slova smyslu.

Zkušenost kriminálu

Výše uvedené můžeme považovat za křesťanský postoj, ale jak dobře víme, v reálném životě vše často bývá

jinak. Pro Opaska znamenala „škola života“ především léta strávená v komunistických lágrech, včetně pobytu v jednom z nejsadističtějších komunistických zařízení toho druhu na likvidaci politické, náboženské i kulturní opozice v káznici ve staré barokní pevnosti Leopoldov u slovenské Trnavy.

Ve vězení se sešel jak s podobně postiženými kněžími, katolickými intelektuály či hrdiny protinacistického odboje, tak i s fašistickými kolaboranty nebo i s „heretickými“ komunistickými funkcionáři – a v neposlední řadě s kriminálníky a spodiinou společností. Byla to bezpochyby zkušenost vězení, která mu bez jakýchkoli příkras „zprostředkovala“ celistvý pohled na lidství, umožnila mu nahlédnout na člověka – na sebe – v celé jeho nahotě, v jeho velikosti i totálním ponížení. Nemohlo ji nahradit sebelepší teologické studium – člověk ji musel zažít na vlastní kůži.

V Opaskově pozůstalosti se nachází tento jeho text, který o výše uvedeném svědčí:

Jako kněz, převor a později opat dost jsem si asi zakládal na svém postavení, tj. jakémisi třídnictví, snad i proto, že jsem byl tak mladý. Byl jsem i přesvědčeným ultramontanem. [...] Vězení mně však otevřelo zcela nový pohled na člověka, toho ozbrojeného a diktátora a opět na toho, kdo byl naprosto nahý jako při Michelangelově Posledním soudu, který v sobě nesl jen dobré nebo špatné. Opasek poté přejde z první osoby do třetí, snad aby udržel správnou míru věcí a mohl se tak vyjádřit co nejpřesněji, a dodá: V této absolutní nahosti byl konfrontován se svým okolím, v němž byl donucen žít a jemuž mohl dát jen svou lásku a lidskost nebo své zatracení egoismu.³

Uprostřed bezuzdného násilí, brutality a primitivnosti, jaké jsou lidé mezi sebou schopni, znamenala pro něj vězeňská zkušenost cestu proti toku času až k životodárným pramenům raného křesťanství. V tom měl oporu nejen v církvi či v řádu, ale stejně tak i mezi přáteli a pražskými intelektuály, kteří se často vyjadřovali mnohdy otevřeněji a přímočařeji, svěžeji než lidé z církevních struktur.

Karel Schulz,⁴ svěruje se Opasek v tomto svém vyznání, *konvertita z komunismu v první republice, jehož dílo zůstalo torzem a který zemřel tak mlád za války, přítel největší, upřímně věřící katolík a velký ctitel Florianův, doučil mě kněžství ve vidění absolutních hodnot prostého křesťanství, které vyjadřoval ve svých modlitbách a rozjímáních, z nichž některé napsal. Vraceti se k čistotě prvních křesťanů, jejichž síla vycházela z Písma, a k nejstarším dějinám církve. Ne katolické měšťáctví, ale spíše strohý integralismus, katolictví volající k následování Krista, a do závorky k tomu příčinu poznámku – texty Kierkegaardovy.⁵ V této souvislosti připomene dánského reformátora,*

kteřý brojil proti místní církvi, aby církevní křesťanství uvolnil z jeho mnohdy omezujícího byrokratického krunýře.

Opasek – kněz a mnich, představený jedné z nejstarších nepřetržitě existujících českých institucí, který z výšin této kulturní kontinuity spadl na samé dno lidství a strávil jedenáct let ve vězení s vrahy a pak léta jako dělník, v závěru v Národní galerii mezi pražskými konvencemi nesvázanými intelektuály – měl bezpochyby všechny duchovní i osobnostní předpoklady k tomu, aby se v exilu ujal moderování diskuse o „české otázce“.

Charta 77

Nový podnět pro otevření se Opus bonum, jehož aktivita se dosud obracela spíše dovnitř katolické komunity, znamenal bezpochyby vznik hnutí za lidská práva v komunistickém Československu na přelomu let 1976 a 1977. Příklad Charty 77, ve které se sdružili odpůrci režimu všech barev a vyznání, byl impulzem proto, aby se z více či méně uzavřeného katolického spolku, fungujícího jako zájmové sdružení, stala iniciativa s celoevilovým či celonárodním dosahem.

Jedním ze stěžejních principů, na kterém Charta stála, bylo přesvědčení, že má-li coby opozice ustát tlak režimu, nesmí se nechat rozeštvat do navzájem soupeřících izolovaných skupin (StB se o to od začátku snažila), ale musí postupovat společně bez ohledu na to, co kdo kdy dělal nebo nedělal. Charta 77 svolávala pod své prohlášení všechny, kteří byli ochotni se veřejně postavit režimu bez ohledu na minulou křivdu, postoje a názory. Pravděpodobně vlivem své vězeňské zkušenosti i té pozdější se světem nonkonformních intelektuálů a umělců téhle „chartovní výzvě“ Anastáz

Opasek rychle porozuměl. Jakmile k němu pronikly zprávy o jejím založení, smyslu i náplni, okamžitě začal přemýšlet, jak československé opoziční hnutí podpořit. Obeslal své spolupracovníky s návrhem, že by se Opus bonum mělo k čs. hnutí za lidská práva jednoznačně přihlásit, což se následně i stalo.⁶

V cyklostylovém *Přehledu činnosti* z roku 1978, ve kterém OB shrnovalo své aktivity za uvedený rok, je jako motto uveden citát z Prohlášení Charty 77 k 60. výročí založení ČSR:

Do budoucna bychom měli mít základní společný cíl: zastávat se práv všech, zejména však těch, komu jsou upírána, bez ohledu na politické postoje, na postavení v hierarchii moci či bezmoci, bez ohledu na rozdílný vztah k minulosti. Neklást práva jedné třídy nad práva třídy druhé, nestavět jednu společenskou vrstvu proti vrstvám jiným, věřící proti nevěřícím a opačně, národ proti národu, jednu proti druhým. Hledat a snažit se ochraňovat hodnoty a jistoty, které nás spojují. Toho, co nás rozděluje a nejspíš bude rozdělovat i zítra, je i bez našeho přičinění dost. Je to normální a je nutno s tím počítat...⁷

V diskusích na půdě OB tak bylo vše připraveno pro to, aby se z původně katolického spolku stala jedna z nejagilnějších exilových organizací, jakási obdoba domácí Charty 77 v zahraničí, jejichž akci se účastnili představitelé všech proudů českého exilu zleva doprava, či naopak – od konzervativců přes liberály, zelené a underground až po exkomunisty.

Cíl byl podle všeho jasný a na první pohled „jednoduchý“: formulovat a ve spolupráci s domácí opozicí držet v exilu kontinuitu české kultury, nově formulovat její postavení v Evropě a udržet spojení české kultury s kulturou evropskou, a to vše

3 LA PNP, f. Anastáz Opasek, Opasek o sobě, nedatovaný strojopis.

4 Karel Schulz (1899–1943), český spisovatel, básník a novinář, který se z radikálně levicových pozic postupně dostal ke katolicismu.

5 LA PNP, f. Anastáz Opasek, Opasek o sobě, nedatovaný strojopis.

6 K tomu viz PLACÁK, Petr: Lidská práva aneb Člověčenství. Charta 77 na půdě exilové organizace Opus bonum. *Paměť a dějiny*, 2016, roč. 10, č. 4, s. 26–36.

7 *Knihovna Libri prohibiti*, f. Opus bonum, Opus bonum, Přehled činnosti 1978, cyklostyl.

Anastáz Opasek (uprostřed) s Pavlem Tigrídem (vpravo) ve Frankenu

Foto: LA PNP

jako součást laické pastorace, jejíž finesy si účastníci symposií možná ani neuvědomovali a mnozí církevní představitelé je nechápali.

Belcredi místo Neuwirtha

Nejdříve bylo třeba najít schopného organizátora. Dosavadní tajemník OB Vladimír Neuwirth představoval typ kabinetního učence vyrostlého v tradici malých podzemních teologických skupin ještě z doby nacistické okupace a pak 50. let, pro kterého byla organizační činnost utrpení – odváděla ho od věcí pro něj podstatných.⁸

Když se v roce 1977 Neuwirth tajemnictví spolku vzdal, převzal jeho místo Richard Belcredi⁹ – potomek moravského šlechtického rodu, který

se v 19. století významně zapojil do politického dění českých zemí. Činorodý Belcredi měl rozsáhlé společenské styky napříč celou Evropou a z rodinné tradice věděl, že bez nich se ve světě vezdejším obtížně něco probojovává, byť by to byla věc sebeušlechtilější.

Po počáteční nedůvěře vytvořili opat s hrabětem tandemem (zkratku organizace OB pak někteří vykládali jako počáteční písmena jmen Opasek-Belcredi), který dal dohromady do té doby nemyslitelné: v úzké spolupráci s jednou z nejschopnějších osobností čs. exilu, Pavlem Tigrídem (1917–2003), se jim podařilo připravit konferenci, přivést na ni a posadit za jeden stůl emigraci všech ideových

proudů, což byla do té doby v rozhádaném čs. exilu věc nevidaná.

Únor 1948 ve Frankenu

Symbolicky ve dnech 23.–26. února uspořádalo Opus bonum v roce 1978 v bavorském Frankenu u příležitosti 30. výročí únorového převratu v ČSR symposium o vývoji Československa za tzv. třetí republiky v letech 1945–1948, který vyvrcholil komunistickým převratem. Pro rozjezd své celoexilové působnosti si OB nemohlo vybrat kontroverznější téma: celá jedna generace exulantů byla nucena odejít z Československa po komunistickém únorovém puči a pro řadu antikomunisticky smýšlejících lidí byla představa diskuse s těmi, kteří se na této národní tragédii podíleli – byť třeba jen jako mladí svazáci – dosud nepředstavitelná. Matoucí přitom bylo, že akci nepořádal nějaký levičácký spolek, ale laická katolická organizace, v jejímž čele stáli dlouholetí političtí vězni, které sotva bylo možné podezírat z náklonosti k levicovým ideologiím, neřkuli k marxismu.

Symposium, jehož organizační stránku měl na starosti Richard Belcredi, navíc moderovali poúnorový exulant, novinář a vydavatel prestižního exilového časopisu *Svědectví* Pavel Tigríd a taktéž poúnorový exulant a pozdější šéf českého vysílání Rádia Svobodná Evropa Jaroslav Pecháček¹⁰, které domácí propaganda představovala jako antikomunistické „jestřáby“ čs. exilu.¹¹

8 Příznačné je, že Neuwirthův *Apokalyptický deník*, zápisky, které si vedl v 70. letech, je plný různých úvah, postřehů, vizí, duchovních pojednání, ale není tam jediná zmínka o dění kolem Opus bonum, ač byl několik let jeho tajemníkem – ostatně jako vůbec o „reálném“ životě. NEUWIRTH, Vladimír: *Apokalyptický deník*. Triáda, Praha 1998.

9 Richard Belcredi (1926–2015), potomek hraběcí rodiny, jejíž členové se aktivně zasazovali o práva českých zemí v rámci habsburské monarchie. V roce 1949 byl vyloučen z právnické fakulty a před zatčením ho zachránil útěk za hranice. V exilu mj. působil dlouhá léta v Rádiu Svobodná Evropa.

10 Více k němu viz TOMEK, Prokop: Na vlnách Rádia Svobodná Evropa. Příběh Jaroslava a Pavla Pecháčkových. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 3, s. 106–117.

11 Na konferenci dále vystoupili teolog a komentátor Rádia Svobodná Evropa Alexander Heidler (více k němu TOMEK, Prokop: „Otec Křišťan“ z Rádia Svobodná Evropa. *Paměť a dějiny*, 2014, roč. 8, č. 1, s. 99–107), který unikl zatčení, když ilegálně přešel hranice do svobodného světa na podzim 1949, bývalý komunistický historik Karel Kaplan (v exilu od roku 1976), který měl „na starosti“ dějiny v aparátu ÚV KSČ, katolicky orientovaný literární historik, spisovatel a člen exilového PEN-klubu Antonín Kratochvíl (v exilu od roku 1952), někdejší tajemník reformního ÚV KSČ z roku 1968 Zdeněk Mlýňář, který odešel do Vídně v roce 1977, šachový velmistr, konvertita od komunismu ke katolicismu Luděk Pachman (v exilu od roku 1972), česko-německý historik Otfried Pustejovsky, který musel

Bylo to ale právě toto sympozium, kterým OB vstoupilo na evropské jeviště. O akci referovaly přední evropské deníky, mimo jiné *Le Monde*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a *Süddeutsche Zeitung*, které vyslaly do Frankenu vlastní korespondenty. Západní tisk přitom vypíchl právě onu skutečnost, že se na jednání sešli vítězové i poražení z roku 1948, aby společně analyzovali příčiny porážky demokracie v Československu a hledali základnu pro spolupráci do budoucna.¹²

Sudetoněmecká otázka

Na sympoziu nešlo ovšem jen o česko-českou otázku. Určující součástí vývoje po válce, který vedl k únoru 1948, byla německá otázka a plošný odsun/vyhnaní bývalých československých občanů německého jazyka, tzv. sudetských Němců. Premisa, že lidská práva platí univerzálně, nebo neplatí vůbec – pro katolíky stejně jako pro exkomunisty, musela vést k „logické“ konsekvenci, že stejně tak platí i pro sudetské Němce, kteří de facto přišli na řadu jako první – viděno z hlediska poválečného vývoje.

Otázka zněla: Souvisí bezpráví páchané po válce na českých Němcích s bezprávím, které bylo pácháno na Čechách po únoru 1948, a obě tato bezpráví snad i s ústrky, jimž byli vystaveni reformní komunisté po srpnu 1968? Odpovědělo na ni prohlášení, které bylo přijato na závěr konference. Podle čelných představitelů čs. exilu, kteří jej podepsali, stálo na začátku poválečné vlády bezpráví, jež vedlo k roku 1948 a pak i k roku 1968, postavení milionů občanů německé národnosti mimo zákon, kdy odplata zvítězila nad spravedlností a právem.

Komunisté se po válce dostali k moci s pomocí nacionální revoluce a s využitím „německé otázky“. Z toho účastníci sympozia vyvodili po-

Přátelské setkání bývalých vítězů a poražených ve Frankenu (společné prohlášení)

Ve dnech 23.–26. února 1978 se ve Frankenu konalo z iniciativy sdružení Opus bonum sympozium o vývoji Československa v letech 1945–1948: Třicet let po nastolení totalitní politické diktatury v Československu se tam společně sešli lidé, kteří jako političtí exulanti museli opustit svou vlast. Sešli se ti, koho vyhnala z vlasti diktatura KSČ v roce 1948, i ti, kteří před 30 lety patřili k politickému táboru tehdejších vítězů a z vlasti je vyhnala až sovětská okupace v srpnu 1968 a po ní dosazený režim. Setkání bylo vedeno snahou všech účastníků překonat iluze a mýty o minulosti a současnosti Československa. Jeho účastníci vycházeli z vědomí, že minulost nelze vymazat z dějin ani ze života jednotlivců a nelze zpětně také změnit staré omyly, chyby a viny. Vycházeli však zároveň z přesvědčení, že minulost není nepřekonatelnou zátěží pro budoucnost. V pohledu do minulosti musí však zvítězit pravda – padni komu padni. Pro budoucnost pak nesmí chybět vůle minulých chyby nikdy neopakovat. Únor 1948 byl porážkou demokratických a humanitních ideálů včetně demokratických ideálů socialistických. Byl vítězstvím totalitního principu, který popírá nedělitelnost lidských práv a politických svobod: vylučuje postupně stále další a další skupiny občanů z demokracie, staví je mimo zákon a nakonec činí bezprávnou celou ovládanou společnost.

Po roce 1945 byly nejdříve v Československu postaveny mimo zákon miliony občanů německé národnosti a princip odplaty zvítězil nad principem spravedlnosti a práva. Po únoru 1948 byli mimo zákon postaveni občané, v nichž diktatura viděla politickou opozici proti komunismu; v dalších letech to pak byli všichni, kteří kriticky vystupovali vůči vládnoucí totalitní moci – až nakonec po srpnu 1968 to spolu s ostatními občany byla i velká část komunistů samotných. Princip vylučování diktatuře nepohodlných skupin občanů z politických svobod a práv je i nadále základní oporou totalitní diktatury v Československu a úplného podřízení této země sovětské nadvládě. Demokratická perspektiva i perspektiva národní a státní suverenity jsou bez jeho překonání nemožné. Východiskem pro budoucnost může být proto jen uznání nedělitelnosti lidských práv a politických svobod pro všechny občany, bez ohledu na jejich víru, filozofické a politické přesvědčení. Charta 77 dokázala, že k tomuto poznání dospěli stoupenci demokratických a humanitních ideálů v Československu. Také stoupenci těchto ideálů, žijící v politickém exilu, vidí další smysl svého úsilí do budoucna v tom, aby nedělitelnost lidských práv a politických svobod byla základní společně uznávanou hodnotou, nehlédě na rozdíly víry, filozofického a politického přesvědčení.

Richard Belcredi, Alexander Heidler,* Karel Kaplan, Antonín Kratochvil, Zdeněk Mlynář, Anastáz Opasek, Luděk Pachman, Jaroslav Pecháček, Vilém Prečan, Radoslav Selucký, Karel Skalický, Jiří Sláma, Rudolf Ströbinger, Pavel Tigríd.

Zdroj: *Studie*, 1978, č. 56 (11/1978), s. 158.

stulát, že součástí rezistence proti komunistickému režimu v Praze musí být i česko-německé smíření.

Reakce režimu v Praze na sebe nedala dlouho čekat. Po vydání deklarace z Frankenu, kterou vedle Opaska podepsali na jedné straně Pavel Tigríd a na straně druhé Zdeněk Mlynář, se v listu ÚV KSČ *Tribuna* objevil denuncující a nactiutrhácký text s názvem *Či chleba jíš, toho píseň zpívej: 23.–26. února tohoto roku*

se v této obci (Franken) pod hlavičkou katolického sdružení Opus bonum sešlo 14 emigrantů, mezi jinými zkrachovalý poúnorový emigrant, jinak dlouholetý agent CIA Pavel Tigríd, bývalý pracovník Svobodné Evropy a agent CIA Jaroslav Pecháček, jakýsi opat Anastáz Opasek a další, a spolu s nimi: Luděk Pachman, který své politické přesvědčení změnil jako šachové figurky a dnes patří dokonce k funkcionářům Strausovy strany¹³ [...] a emigrantské „eso“,

opustit Československo jako dítě s rodiči po roce 1945, bývalý reformní komunistický ekonom a sociolog Radoslav Selucký (v exilu od roku 1968), ekonom a v 60. letech reformní komunističtí Jiří Sláma (v exilu od roku 1969), katolický duchovní a teolog Karel Skalický, který přešel ilegálně hranice na Západ v roce 1956, a novinář a šéf exilové PEN-klubu Rudolf Ströbinger (v exilu od roku 1968).

¹² *Knihovna Libri prohibiti*, f. Opus bonum, Opus bonum, Přehled činnosti 1978, cyklostyl.

Zdeněk Mlynář, který to, jak známo, dotáhl z dogmatika a denuncianta 50. let až na pravici dosazeného tajemníka ÚV KSČ v krizových letech.

Že také tato skupina zpívá podle přání svých chleboďárců, nás vůbec nepřekvapuje. Vytýká nám však také, že po roce 1945 byli v Československu „postaveni mimo zákon miliony lidí německé národnosti...“ a odsunutí v rozporu se „zásadou spravedlnosti a práva“, a sami se samozřejmě cítí stejně „poškozeni v pozdějších letech“. Hle, kam až může dospět nejenom třídění, ale i národní zrada. Teď už jenom chybí chvalozpěv na Hitlera, Heydricha či Franka. Ale za tučný peníz – kdož ví?¹⁴ Nezapjny žargon z dílny StB za hranic jakéhokoli vkusu a uměrenosti potvrzuje, jak se Opus bonum svými aktivitami „tretilo do černého“.

Česko-německý protest proti okupaci Československa

Další významnou akcí k 10. výročí srpnové okupace Československa připravilo Opus bonum ve spolupráci s organizací sudetoněmeckých katolíků Ackermann-Gemeinde, Společností pro lidská práva, Svazem křesťansko-demokratické mládeže SRN a Svazem křesťansko-demokratických studentů. V budově bádensko-würtenberského zemského zastupitelství v Bonnu se konala 18. srpna 1978 tisková konference, které se mj. zúčastnilo na třicet západoněmeckých a zahraničních novinářů a záběry z ní přenášely západoněmecká a britská televize. Vedle zástupců OB a představitelů spolořádkajících organizací na konferenci vystoupila i Natalia Gorbaněvská¹⁵ – jedna ze „sedmi statečných“ (bylo jich ve skutečnosti osm), kteří

v srpnu 1968 demonstrovali proti okupaci Československa na Rudém náměstí v Moskvě. Zprávy o konferenci přinesly přední západní tiskové agentury.

Opus bonum při té příležitosti nechalo vytisknout 15 000 letáků, které poukazovaly na nerespektování lidských a občanských práv v Československu ze strany okupačního režimu, a podílelo se na zřízení informačního stánku na Böttlerplatz v centru Bonnu, kde byly chodcům rozdávány materiály o situaci v Československu.

Ve stejný den pak Češi a Němci uspořádali protestní demonstraci před sovětským vyslanectvím v Bonnu. Společná akce byla zakončena následující den v kryptě bonnské katedrály, kde opat Anastáz Opasek sloužil mši svatou za oběti sovětské invaze do Československa před deseti lety. Všechny tyto akce se setkaly s velkým zájmem západoevropských sdělovacích prostředků a s živým ohlasem západoněmecké veřejnosti, píše se v přehledu činnosti, který každý rok vydávalo OB.¹⁶

Díky vzájemné solidaritě a iniciativě Opus bonum se okupace Československa v roce 1968 stala součástí sudetoněmeckých dějin, stejně jako se poválečné vyhnání sudetských Němců stalo součástí jedné a té samé tragédie dějin československých. Spolupráce Opus bonum s partnery na německé straně, především se spolkem sudetoněmeckých katolíků Ackermann-Gemeinde, která trvala od vzniku organizace, tím dostala novou dimenzi.

Česko-(sudeto)německé porozumění vyvrcholilo v roce 1985 u příležitosti 40. výročí konce 2. světové války,

kdy Opus bonum vydalo v květnu v Mnichově deklaraci, v níž prohlásilo, že vývoj po roce 1945 nebyl jen následkem válečných událostí, ale mohli za něj i Češi, kteří se nechovali jako křesťané. Podle OB je pak jen jedna cesta, jak překonat nacionální sváry a nenávisť, a tou je cesta odpuštění: *Odpustit těm, kteří náš národ za války utlačovali, a prosit o odpuštění ty, kterým jsme po roce 1945 způsobili utrpení.* Opus bonum pak na závěr deklarovalo, že *chce se vši silou přispívat ke smíření našich sousedních zemí.*¹⁷

Už předtím ale vydalo Opus bonum společné prohlášení se svou partnerskou organizací na sudetoněmecké straně, Ackermann-Gemeinde: *Události roku 1945, jejich příčiny a následky [...] jsou vítězstvím nacionalistického fanatismu a sobectví nad lidským soužitím a společným dobrem. [...] Obě skupiny, jež zastupují katolickou část svých národů, považují za svou povinnost se kriticky i sebekriticky zamyslet nad vlastní minulostí. [...] Opus bonum a Ackermann-Gemeinde se svobodně bez přikrašlování hlásí k dějinné pravdě, odmítají lež a překrucování. [...] Obě sdružení jsou přesvědčena, že setkání a stále užší česko-německý rozhovor a především společenství ve víře připraví půdu, na níž lze uvažovat o budoucím uspořádání střední Evropy s trvalým mírem.*¹⁸

Rekonstrukce střední Evropy

Oproti pražskému režimu a jeho fašistickému pojetí vlády drželo Opus bonum striktně demokratickou pozici, prohloubenou o křesťanské přesvědčení a doplněnou – právě na základě zkušenosti jejich čelných představitelů s totalitami 20. století – o tři „anti“, jak je pro poválečnou

13 Míneňa Křesťansko-sociální unie Bavorska (CSU).

14 SKUTEČSKÝ, Josef: Či chleba jíš, toho píseň zpívej. *Tribuna*, 1978, roč. 10, č. 10 (8. 3. 1978), s. 2. Citováno v původním znění včetně pravopisných chyb.

15 Více k ní viz GORBANĚVSKÁ, Natalia: Čtyřicet let po okupaci. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 3, s. 121–124 a TÁŽ: *Poledne*. ÚSTR – Torst, Praha 2012.

16 *Knihovna Libri prohibiti*, f. Opus bonum, Opus bonum, Přehled činnosti 1978, cyklostyl.

17 *Archiv Jana Šichy*, pozůstalost Vladimíra Krtily, Deklarace Opus bonum ke 40. výročí konce 2. sv. války, Mnichov, 1. 5. 1985.

18 Tamtéž, Prohlášení německých a českých katolíků ke 40. výročí roku 1945 z 3. 2. 1985.

Evropu formuloval francouzský filozof André Glucksmann: antikomunismus, antifašismus (antinacismus) a antirasismus.

Na rozdíl od „integrálních“ antikomunistů se ovšem představitelé OB stavěli proti komunismu jako proti učení, které je „zvrácené“, zatímco k bývalým komunistům přistupovali jako ke každému jinému člověku, tedy jako k bytosti omylné a slabé, které je třeba – bez ohledu na její minulé provinění, respektive právě pro ně – poskytnout možnost se vyrovnat se svým selháním a pomoci jí nalézt novou, lepší cestu. To se ovšem netýkalo jen bývalých komunistů, ale i těch sudetských Němců, kteří skočili na lep Hitlerovi, nebo slovenských luďáků – vlastní chyby z toho pochopitelně nevyjímaje.

Česko-české smíření stejně jako smíření česko-sudetoněmecké bratry OB jako součást celkové obnovy vztahů mezi občany a národy střední Evropy, destruované dvěma po sobě jdoucími totalitami. V roce 1980 Opus bonum organizovalo sympozium *Češi a Slováci* a v roce 1982 konferenci s názvem *Československo-polské styky včera, dnes a zítra*. Tento „mezinárodní dialog“ měl sloužit i jako základna pro rezistenci vůči komunistickému světu a možnosti postkomunistické obnovy zemí a národů střední Evropy jako suverénních a svobodných entit, jež mají osudy ve svých vlastních rukou.

Iniciativa Opus bonum týkající se smíření a dialogu s bývalými nepřáteli neměla jen křesťanský rozměr – byla to zároveň i velmi účinná politická strategie, kterou nelze od aktivit OB oddělit, byť třeba nebyla explicitně vyslovena. Tyto aktivity nebyly v politickém ohledu vůbec naivní, jak OB předhazovali jeho kritici, naopak. Sdružení se podařilo prorazit mentální bariéry uvnitř čs. exilu i bariéry v jeho vztahu k okolnímu světu.

Anastáz Opasek v opatství Rohr, 80. léta

Foto: LA PNP

Reakce pražského komunistického režimu nemohla nebýt hněvivá.

Říjen 1978 ve Wildbad Kreuth

Jubilejní rok 1978, který byl v tomto ohledu přelomem, vyvrcholil mezinárodním vědeckým sympoziem ve vzdělávacím středisku Hanns-Seidel Stiftung ve Wildbad Kreuth v jižním Bavorsku, které bylo pořádáno ve dnech 19.–22. října 1978 u příležitosti 60. výročí vzniku samostatné republiky na téma *Postavení Československa v Evropě v letech 1918–1978*. Konference měla představit „českou otázku“ jako „otázku evropskou“ a zasadit události let 1918, 1938, 1948 a 1968, jejichž kulatá výročí připadla na rok 1978 – tedy československé dějiny, do kontextu kulturních a politických událostí Evropy a zainteresovat na osudech malé republiky uprostřed kontinentu západoevropskou veřejnost, která před deseti lety se zatajeným dechem sledovala Pražské jaro

a následnou srpnovou okupaci země. Proto neměla být konference vnitřní záležitostí čs. exilu, jak tomu bylo v únoru toho roku, ale byla zaměřena především na západní veřejnost. OB chtělo přivést do Wildbad Kreuth především zahraniční vědce, bohemisty, historiky a novináře zabývající se dějinami a kulturou zemí střední a východní Evropy, či přímo dějinami Československa.

Uspořádat takové setkání bylo ovšem mimo finanční možnosti OB a organizace tohoto „mamutího“ podniku, kterého se zúčastnilo více než 100 vědců, historiků a publicistů z Evropy, USA a Kanady a řada západoevropských novinářů z Německa, Francie a Británie, zabývajících se problematikou Československa a střední Evropy, se podařilo díky spolupráci s bavorskou nadací Hannse Seidela.¹⁹

Konferenci, na které se přednášelo a diskutovalo anglicky a německy a jejíž organizaci měli opět na sta-

19 Na konferenci mj. vystoupil prof. Istvan Deak z New Yorku s přednáškou o první světové válce, doc. Helmut Slapnicka z univerzity v Linci promluvil o založení a státoprávní konstrukci ČSR, prof. Eugène Václav Faucher z univerzity ve Štrasburku a prof. Erazim Kohák z univerzity v Bostonu mluvili o některých aspektech osobnosti a díla T. G. Masaryka, prof. Jörg K. Hoensch z univerzity v Saarbrückenu referoval o vývoji na Slovensku, prof. Karl Otmar von Aretin z mohučské univerzity a prof. Alice Teichová z Cambridge hovořili

rostiti Richard Belcredi a Pavel Tigrid, shrnul opat Opasek slovy: *Z přemýřky referátů, které zatěžovaly svobodu dne, bylo zjistitelné, že v první republice právem vyniká postava prezidenta T. G. Masaryka. K prezidentovi Benešovi bylo více kritických úvah, mezi něž patří charakteristika jeho přílišné důvěry k Sovětskému svazu, na níž nakonec doplatil celý východní blok. Bylo též poukázáno na jeho falešnou koncepci národnostního státu též po druhé válce, která předpokládala ovšem vyhnání Němců a Maďarů. S odstupem času je snazší sledovat nebo zjišťovat základní chyby v politice první republiky jako např. neúplnou rovnoprávnost národnostní a problém odsunu Němců, k němuž mají zvláště mladší vědci – nezátížení jakoukoliv ideologickou účastí v vedení myšlenkou příští demokratické Evropy – naprosto negativní stanovisko. Zajímavý byl v této věci i pohled staršího účastníka Pavla Tigrida, který se v podstatě ztotožňoval s tímto názorem.*²⁰

Konference byla zakončena latinskou pontifikální mší za pronásledovanou církev a věřící v Československu v kreuthském farním kostele.

Pokud by z výše uvedeného někdo nabyl dojmu, že církevní otázka byla ta poslední, kterou by se Opus bonum v čele s opatem Opaskem zabývalo, opak byl pravdou: starost

o první Československé republice. Obsažené diskuse o problematice odsunu Němců z Československa po 2. světové válce se zúčastnili zejména prof. Johann Wolfgang Bruegel z Londýna, dr. H. Kuhn z Mnichova a Pavel Tigrid z Paříže. Prof. Gordon Skilling z univerzity v Torontu přednášel o vývoji v poválečném Československu směřujícím k událostem roku 1968, zrekapituloval jej a podal přehled hlavních cílů normalizační politiky nynějšího režimu v Československu. *Knihovna Libri prohibiti*, f. Opus bonum, Opus bonum, Přehled činnosti 1978, cyklostyl.

²⁰ LA PNP, f. Anastáz Opasek, OPASEK, Anastáz: Symposion. Postavení Československa v Evropě v letech 1918–1978, nedatovaný strojopis.

Prohlášení exilu k 28. říjnu 1978 (Prohlášení z Wildbad Kreuth)

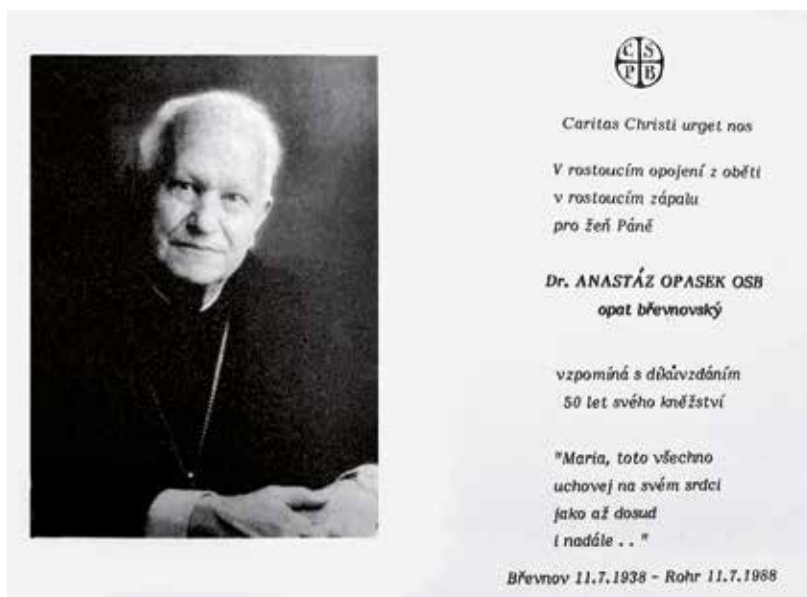
Před šedesáti lety, 28. října 1918, vznikla v srdci Evropy nezávislá a svéprávná Československá republika. Tak se dovršilo staleté úsilí Čechů a Slováků o samostatný stát, neodlučně spjaté se jmény T. G. Masaryka, Rastislava Štefánika a mnoha jiných představitelů české i slovenské politiky a kultury. Mladý stát musel od počátku překonávat řadu nesnází, řešit vážné problémy sociální a národnostní a ve třicátých letech pak navíc čelit náporu fašismu ze sousedního Německa. Přesto však zůstal parlamentní demokracií, koncem třicátých let jedinou ve střední a jihovýchodní Evropě; Češi a Slováci prokázali, že své národní osudy a zájmy spojují s demokratickou evropskou tradicí. Vůle československého lidu ke svobodě, demokracii a státní nezávislosti byla však zlomena neméně než třikrát: v roce 1938 tzv. mnichovskou dohodou, jež vedla k rozpadu státu a jeho okupaci hitlerovským Německem; v roce 1948, kdy komunistická strana nastolila svou totalitní diktaturu, zneužila svou moc proti vůli lidu a jeho demokratickým tradicím a uvedla Československo do postavení vazala Sovětského svazu; v roce 1968, kdy sovětská velmoc využila tohoto postavení a vojenskou intervencí zničila pokus o liberalizaci autoritativního režimu. Dnes, v šedesátém roce svého trvání, není Československá republika ani nezávislým, ani demokratickým státem. Je neponiženější satelitní zemí v sovětském mocenském bloku. S nesvobodou vnější jde vnitřní útlak, porušování lidských a občanských práv, nevídaná represe politická a kulturní.

My, kteří jsme přišli na Západ v důsledku té či oné ze tří jmenovaných katastrof, připomínáme naléhavě veřejnému mínění světa tuto tragickou situaci, v níž je proti své vůli nuceno žít patnáct milionů lidí. Tento stav je tím křiklavější, že dva národy se staletou civilizační, kulturní i politickou demokratickou tradicí jsou násilím od této tradice odtrženy v době, kdy poslední nesvobodné země se dostávají z pout kolonialismu. Potlačení státní nezávislosti i demokratických tradic v Československu bylo v dějinách tohoto století vždy také nebezpečím pro demokratické síly v celé Evropě. Domníváme se proto, že také dnes je boj za demokracii a suverenitu Československa neoddelitelný od zájmů demokracie v celé Evropě. Víme, že svět uznává práva a nezávislost jen těch národů, které za ně bojují a neváhají v tomto zápase pozvednout svůj hlas. Tak také Češi a Slováci získali svou nezávislost po první i druhé světové válce. I později projevili při každé, i jen trochu příznivé příležitosti – naposledy v době pražského jara 1968 – svou touhu svéprávně rozhodovat o životě ve vlastním státě. Odmítavý postoj k sovětské okupaci, jakož i úsilí o respektování občanských práv, představované hnutím Charty 77, získávají i dnes občanům Československa sympatie a porozumění.

My, kteří můžeme mluvit svobodně, se obrácíme ke světovému veřejnému mínění, ke světovým organizacím a sdružením, hlásícím se ke Všeobecné deklaraci lidských práv OSN, a ke všem demokratickým vládám s výzvou, aby všemi prostředky podpořily úsilí československého lidu o obnovení státní a národní nezávislosti tak, aby tento lid sám mohl rozhodovat o svém osudu a aby Československá republika se opět stala rovnoprávným členem společenství svobodných národů. To vše u vědomí, že svoboda – podobně jako mír – je nedělitelná.

Podepsáni: Fedor Ballo, Karol Beiák, Richard Belcredi, Samuel Belluš, Jan Beneš, Jana Beranová, Vilém Bernard, Jitka Bidlasová, Ivan Binar, Antonín Brousek, Wolfgang Breugel, Vilém Brzord, Bohumír Bunža, Ivan Bystřina, Petr Demetz, Jan Drábek, Ivo Ducháček, Mikuláš Ferjenčík, Viktor M. Fic, Ota Filip, Julius Firt, Ivo Fleischman, Eduard Goldstücker, František Graus, Milan Hauner, Alexander Heidler, Vilém Hejl, Jitka Henryková, Josef Hodic, Jiří Hochman, Milan Horáček, Jiří Horák, Petr Hrubý, Jaroslav Hutka, Daniela Hutková, František Janouch, Přemysl Janýr, Karel Jezdinský, Jiří Kármel, Jan Kavan, Karel Kaplan, Adolf Klimek, Erazim Kohák, Miloslav Kohák, Michal Konůpek, Jiří Kosta, Karel Kovanda, Jiří Kovtun, Vladimír Krajina, Jaroslav Krejčí, Rafael Kubelík, Vladimír Kusín, Gabriel Laub, Josef Lederer, Jan Leštinský, A. J. Liehm, Petr Lolar, Arnošt Lustig, Radomír Luža, Ivan Medek, Zdeněk Mlynář, Ladislav Mňačko, Adolf Müller, Anastáz Opasek, Luděk Pachman, Jiří Pallas, Jaroslav Pecháček, Jiří Pelikán, Ivan Pfaff, Josef Pokštefl, Vilém Prečan, Rio Preisner, Olga Reimanová, Karel Reiman, Alois Rozehnal, Milan Schulz, František Schwarzenberg, Karel Skalický, Ivan Steiger, Jan Stránský, Rudolf Ströbinger, Ivan Sviták, Václav Šabata ml., Ota Šik, Josef Škvorecký, Zdena Škvorecká-Salivarová, Branislav Štefánek, Eduard Táborský, Jiří Theiner, Pavel Tigrid, Vladimír Tosek, Jan S. Třiska, Jarmila Uhlířová, Bedřich Utitz, Mojmír Vaněk, Sláva Volný, Jaroslav Vrzala, René Wellek, Paul Zinner.

Zdroj: *Listy*, 1978, roč. 8, č. 6 (prosinec 1978), s. 59–60

Ohláška půlstoletí Opaskova kněžství

Foto: LA PNP

o pronásledovanou církev v Československu se prolínala celou jeho činností. Opus bonum, a jmenovitě Opaskovi, naopak dělalo starost, že vedení katolické církve, tedy Vatikán, vystupuje vůči komunistickému bloku v tomto smyslu příliš diplomaticky. Jubilejní rok 1978 byl završen – a ne pouze symbolicky, když pár dní před 60. narozeninami Československa byl na svatopetrský stolec zvolen polský kardinál Karol Wojtyła, který z vlastní zkušenosti znal komunismus a boj, jež vedl ateistický režim proti církvi. Od nového papeže Jana Pavla II. si vedení OB slibovalo v tomto ohledu změnu.

V německy psané zprávě, kterou OB každoročně sestavovalo v rámci vyúčtování příspěvků na svoji činnost pro Německou biskupskou konferenci, je uvedeno: *Jednou z nejskvělejších událostí roku 1978 bylo zvolení polského kardinála Karola Wojtyły za papeže. Je samozřejmé, že členové Opus bonum tuto událost mimořádně přivítali, neboť s volbou polského biskupa na Petrův*

*stolec předpokládáme, že v budoucnu bude v Římě věnována větší pozornost nábožensko-církevním otázkám zemi východního bloku. Jako osobní svědek komunistických vládních metod jistě nalezneme nový papež tu správnou cestu pro jednání s komunistickými režimy. Opus bonum by právě chtělo svým dílem přispět k tomuto boji s ateistickou ideologií východního bloku.*²¹

Opus bonum kontra malum

Činnost Opus bonum by se dala označit za „uzdravování duší“, které poranily nacionální a sociální zášť, s kterými umně a účinně operovala dvě velká totalitní hnutí minulého století: zatímco komunismus a nacismus, které jako „opus malum“ záměrně pečovaly o temné stránky lidské duše, podněcovaly egoismus a majetkovou závist, kmenovou a třídní nevráživost jako základ své moci nad společností, Opus bonum apelovalo na tu druhou stránku člověka: snažilo se temná zákoutí lidského nitra, ukrytá v hloubi vědomí

lidí, otevírat a hojit mysl Evropanů, zjizvenou apokalyptickými událostmi minulého století.

Proti falešnému vlastenectví, které lidi rozděljuje, aby je mohlo ovládnout, stavělo OB vlastenectví, které u vědomí univerzálních hodnot národy naopak spojuje, proti falešné moci, postavené na lži a násilí a ovládání lidí pomocí strachu, stavělo moc, která je založená na otevřenosti a důvěře mezi svobodnými, svéprávními lidmi odpovědnými za sebe, své bližní a za svět, ve kterém žijí. Na rozdíl od totalitních hnutí, která chtěla převrátit stávající svět na ruby, hlásalo Opus bonum ukotvení v „řádu věcí“, který je nadčasový, stavělo na kontinuitě dějin a proti marxistické dějinné eschatologii zdůrazňovalo především kulturu jako normotvornou složku společnosti a lidskou svobodu rozhodnout se pro dobro, nebo pro zlo, a tedy odpovědnost člověka za své jednání.

Aktivitu Opus bonum bychom mohli označit za klasické potýkání se dobra se zlem, což je ale věc mimo historické či politologické bádání, která je doménou oboru zvaného teologie. OB dělalo „politiku“, ale dělalo ji v onom vyšším smyslu, jak ji svým působením de facto dělal i Ježíš z Nazaretu, jak to dobře věděl i Pilát Pontský, i když si pak myl za jeho popravu ruce.

V návaznosti na Chartu 77 znamenal jubilejní rok 1978 konec bezčasu, o kterém komunisté tajně věřili, že bude trvat (se Sovětským svazem) „na věky“. Z roztržitého a rozhádanosti exilu, které skrz své agenty režim v Praze tajně podporoval, nastala s Opus bonum dělná diskuse nad rekonstrukcí české společnosti, kultury, politiky, ekonomiky... Dějiny, které jsou vždy součtem málo předvídatelných faktorů, se znovu daly do pohybu.

Petr Placák

²¹ LA PNP, f. Anastáz Opasek, Tätigkeitsbericht für das Jahr 1978, německy psaný devítistránkový tiskopis pro účely vyúčtování Německé biskupské konferenci, datovaný 30. 4. 1979.